

1. *Literarni nivo*: da li priča treba da bude „istinita“ ili „izmišljena“, puna ili prazna smisla, da li je roman samo ideološka aplikacija, ima li autor bilo kakvo pravo na delo koje je napisala njegova ruka, da li uopšte ima pravo na nešto ili nekog, ima li nekakav mandat, da li je slučajni eksperimentator, neočekivan u svakom pogledu, bez pojma o „stvarnosti“? Da li roman treba da počne slučajno, rečima, rečenicama, komadićima slučajnog teksta, da li počinje autorovom čvrstom odlukom da komponuje, polako dograđuje, zapliče i raspliče unapred smišljenu intrigu? Da li književnost ima „ulogu“? Da li „transponuje“ (prenosi), izražava (ekspresivnost)? Da li je odnos prema stvarnosti ozbiljan ili ironičan, postoji li distanca? Da li literatura želi da obuhvati stvarnost — bilo opisom, bilo provokacijom? Da li je književnost autonomna, da li eksploatiše realnost, savladuje svet?

2. Da li su podrugljive izjave o „proleterskoj kulturi“, kao da je reč o „modi“, „prepisivanju tuđih dosetki, načela, upotrebljivih unutar jedne druge, autentične stvarnosti“ — rodene iz istinske volje za otkrivanjem stvari. Da li su oni koji ih izgovaraju, samo „predstavnici“ stvarnosti koji žele da prožive svoj vek u centru ili bar unutar te stvarnosti — uključivanjem eksperimenata u pregledan i nadzirani vrt (establishment), ali kojima te „modne stvari“ (kvalifikacija je već izrečena) ne pristaju ni u jedan *kalup*? Nije li ovakvo ponašanje vlasnika jednog kulturnog prostora koji se boji za svoj autoritet, nije li to tipično ponašanje jednog buržuja koji odbija proletere, cenjka se za platu i traži štrajkbrehere? (Moderni totalitarni sistemi uključuju buntovnike, revolucija kao funkcije stabilnosti...)

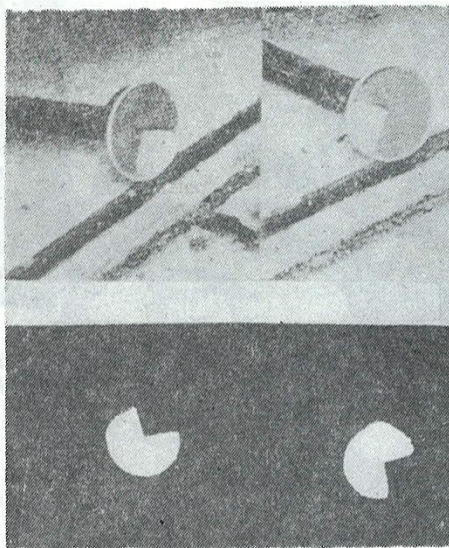
3. Šta je „stvarnost“? Da li je to „ostajanje unutra“, „život od tuđeg rada“, „kompromis“, „redukcija za vešto iskorišćavanje“? Kako shvatamo praksu! Da li je to nužno skraćivanje teksta, odabiranje smisla? Zašto pisati duge tekstove, ako možemo da kažemo jednom rečenicom?

4. *Istorijski nivo*: Kakav treba da bude odnos između politike i kulture? Da li je ovakvo pitanje prikladno? Kako prevazići ovo pitanje? Kako izbeći političku manipulaciju, kako razumeti staru želju da umetnost služi političkim programima, samosvesno poseže u izborni metež i u revoluciju — sa svešću da se pesmom i gramatikom može izmeniti svet? Kako obići hroniku prevarenih ljubavnika? Kako vratiti čast i autonomnost literaturi koja u politici prosjači za ulogu u „velikoj igri“, traži pribežište u „umetnosti radi umetnosti“, kad je ozlojeđena i poseže u svet, kada je proganja osećanje nepotrebnosti? Kako olakšati bekstvo od osećanja finansijskog tereta i nemo zgražanje pred nasiljem tržišnih zakona, kako uštedeti bežanje po mračnim hodnicima epigonstva, zapostavljenost, snobizma i prosvetnokulturnog diletantizma?

5. *Goldmann, Lukács Sollers...* Da li je moguće ići na put bez računa o jasnoj relaciji između istorije reifikacionálnih struktura i romanesknh struktura? Da li je orijentacija ka promenljivim vrednostima opšta? Da li stoji oznaka „reizam“ za literaturu Šalamuna, Rotara, I. G. Plamena, Šeliga? Da li je dovoljna misao da je svet u drugoj polovini 20. veka postao tako komplikovan da ga je besmisleno menjati, a da ne promislamo njegovu strukturu? Da li je to žaoka protiv beskonačnog aktivizma, političkog terora? Da li znači da literatura neće više da stavi svet na ramena i prenese ga u ugodniji položaj, nego ga ostavlja na miru, pažljivo mu se približuje, ljubazno i oprezno mu beleži karakteristike, meri temperaturu, pomeranja, broji korake i merke, osetljivo reaguje na impulse, ipak se povlači od sveta, regresivna je...? Da li je utakmica sa politikom završena. Da li je deljenje na sektore znači probu sopstvene adaptabilnosti, sposobnost prilagođavanja neprilagodljivog, pokušaj uključivanja kao sektor, kao deo u celinu, kao „agregat“, ne kao eksploziv?

PROLETKULT

(Pitanja za novu kulturu)

6. Da li je uvodenje „underground“ jezika u uglađeni svet, privikavanje na običaje i navike koji su plod krivulje ponude i potražnje — gori greh?

7. Da li je eshatološkim strukturama lekcija iz anatomije veći šok od perspektivnog aktivizma? Da li je način mišljenja *Perspektiva* još partizanski? Da li je „point blank“ gori? Da li je pristanak na svet stvari i sopstvenu manipulaciju ipak izazov postojećim vladajućim strukturama? Doduše, ne izazov u smislu savijanja sveta, nego „point blank“, gde politika gubi smisao. Da li je moguće prihvatiti interpretaciju da smo postali predmeti, da su stvari postale autonomne, da su apsorbivale postojanje koje su nekad imale osobe... da se približava kraj živog sveta, da smo svi samo još mašine, da se pretvaramo u automatsko društvo, da smo zaboravili na čoveka? Da li je za književnost dovoljno da ispoveda samo neslaganje sa reifikovanim društvom? Da li

savremena literatura otvara put ili bar daje mogućnost za akciju koja ne bi bila ekspresivna, aktivistička ili samo repetitivna s obzirom na prevladajuće socijalno-političke strukture?

8. Da li postoji van postojećih još neko tumačenje reizma, da li postoji neka druga literatura koja bi „reifikacionalne strukture“ savremenog društva transcendisala na duhoviti način nego što to čine aktivistički tekstovi na koji nas je navikao 19. vek? Postoje li u slovenačkoj savremenoj situaciji dovoljno spretne i dovoljno eksperimentalne strukture koje ne zahvata tradicionalni interpretacioni mehanizam, koje se nisu postvarile i koje ne interesuju dualizmi kulturnjačke borbe za vlast?

9. Da li je antidržavna literatura državotvorna? Da li je buntovništvo iskoristljivo, da li je *upijanje* „angažovane“ literature (i kulture uopšte) u institucionalni život nastavak bunta „unutar struktura“? Da li je to slepilo, bežanje muve u čaši? (Vidi film *Rani radovi* — država se brine za katarzu!) Da li je možda bunt, revolucija, provokacija — takva da je elastični inform-birovski aparat neće uspeti da plasira kao sopstveni izum?

10. Da li proleterska književnost znači revoluciju na nivou sopstvenih proizvodnih sredstava — na nivou teksta? Da li je to čin koji nijedna postojeća struktura ne bi mogla da uključi u svoj program? Da li je proletarijat izvan reifikacije? Ako je izvan, zašto u zapadnim zemljama nema revolucije? Da li se akcija mora odvijati ilegalno, da je ne otkrije radar?

11. Šta je „dvostruko dno“? Da li ono zaista povlači nebo na zemlju? Da li razbija dualizam visoko/nisko, Da li to ukida nošenje jezika u pravcu istine? Da li možemo govoriti o revoluciji u samoj literaturi time da pisanje nije više snimak govora, nego je produkcija smisla u njoj? (*Dvostruko dno*: jedan tekst neprekidno zove jedan drugi tekst, tako otvoreni tok priznaje da nema kraja. To je suprotno od citiranja istine subjektivnom rasuđivanju, suprotno od procesa sublimacije... P. Sollers, *La Grande Methode*, Tel Quel 34). Konstitucija literature kao dvostrukog dna, kao uporednog toka više tekstova bez *nad* i *pod*, bez ideje i realizacije, bez stvarnosti i izraza — koja je to literatura, kako pisati to dvostruko dno?

12. Da li *Besposleni* iz *Božičevog* romana *Na ivici zemlje* znači ostajanje u starim romanesknim dilemama: napadanje reifikacije spolja, iluzija o konačnom spoju, problematični pojedinac koji traži autentični svet, ali ga i gurne na ivicu, centrifugalna snaga, besmisleno bežanje? Da li je rad misao na odmor, odmor misao na rad, rad kao lepilo režima, nezaposlenost kao junaštvo? Da li je junak već a priori ludak, budala, rastrgnuta duša koju „zavod za krpjenje“ pokušava da uključi, da li ovaj roman konstituiše klasičnu trijadu: junak — posrednik — banalni svet?

13. Da li Agata Schwarzkobler iz *Šeligovog* romana znači već prelazak u eksperimentalnu proletersku književnost? Da li je njena epileptička „aura“ tiha priprema na bunt, koji se neće moći uključiti? Da li je njeno pojavljenje u nezavršenoj građevini, na gradilištu jedne kuće kao čarolija koja se naseljava u malter i zid, kao paklena mašina zbog koje će se nekad građevina raspasti? Da li je to ono dvostruko dno koje se nigde ne sastavlja... a koje ipak čuva elementat *diverzije*?

14. Kako raskrinkati usisavanje realnosti u aktivističkoj literaturi, kako rasplesti maglu koja se napravila oko autentičnosti, prisustva realnosti, uloge književnosti, renesanse ekspresionizma? Realnost je kao zemljište, honorar kao renta, autor kao posednik. Kako izvesti revoluciju? Kako zasititi proletera bez zemlje, koji živi od rada svojih ruku? *Kako omogućiti eksperimentalnu kulturu?*

(Preveo sa slovenačkog
Dejan Poznanović)